

บทนำ

พินชกร นามดี

นโปเลียน โบนาปาร์ต ค.ศ. ๑๗๖๙-๑๘๒๑ ได้ถือกำเนิดที่เมือง อัจคซิโอ (Ajaccio) ในเกาะ
คอร์ซิกา (Corsica) ภายหลังจากที่ฝรั่งเศสได้ยึดเกาะนี้มาจากเจนัว (Genoa) เป็นเวลา ๑ ปี¹ นโป
เลียนเป็นบุตรชายคนรองของ คาร์โล โบนาปาร์ต และ มารี โรโมลินโน นอกจากนี้ นโปเลียน
ยังมีพี่น้องอีก ๗ คน เป็นผู้ชาย ๔ คนและผู้หญิงอีก ๓ คน ซึ่งในเวลาต่อมาบรรดาพี่น้องของนโปเลียน
จะเข้ามามีบทบาททางการเมืองหลังจากที่นโปเลียนสามารถก้าวขึ้นมาเป็นอานาจอเหนือยุโรปได้สำเร็จ
บรรดาพี่น้องของนโปเลียนที่ได้เข้ามามีบทบาททางการเมือง ประกอบไปด้วย

“โจเซฟ (Joseph) ได้รับตำแหน่งเป็นกษัตริย์แห่งเนเปิลส์และสเปน

ลูเซียน (Lucien) ได้รับตำแหน่งเป็นเจ้าชายแห่งคานีโน

หลุยส์ (Louis) ดำรงตำแหน่งกษัตริย์แห่งฮอลแลนด์และเป็นบิดาของจักรพรรดินโปเลียนที่

๓ ในเวลาต่อมา

เจอโรม (Jerome) ดำรงตำแหน่งกษัตริย์แห่งเวสฟาเลีย”²

¹ ศฤงคาร พันธพงศ์, ประวัติศาสตร์ยุโรป 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544),
หน้า 35.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

อาจกล่าวได้ว่าการที่นโปเลียนก้าวขึ้นมาใช้อำนาจได้นั้นเป็นผลมาจากการปฏิวัติในฝรั่งเศสในปี ค.ศ.๑๗๘๙ การปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศสเกิดมาจากสาเหตุที่ประชาชนเกิดความเบื่อหน่ายต่อการปกครอง ในระบบเก่าของกษัตริราชวงศ์ บูร์บอง³ ที่ยังปิดโอกาสของประชาชนให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครอง การปกครองในของลักษณะนี้ทำให้สังคมของประเทศฝรั่งเศส

เกิดสังคมอภิสิทธิ์ที่พวกบรรดาศาสนาและพวกพระซึ่งมีรายที่แน่นอนและร่ำรวยกลับไม่ต้องเสียภาษีการเสียภาษีให้กับรัฐกลายเป็นภาระหนักของชาวนาที่ยากจน ทำให้นำไปสู่การปฏิวัติซึ่งนโปเลียนเองก็ได้ร่วมทำการปฏิวัติล้มล้างการปกครองระบบเก่าในครั้งนี้อย่างเช่นกัน หลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศสเปลี่ยนระบบการปกครองมาเป็นแบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญแต่ต้องประสบกับความล้มเหลวฝรั่งเศสได้เปลี่ยนระบบการปกครองมาเป็นแบบสาธารณรัฐในปี ค.ศ. ๑๗๙๒ แต่ปัญหาก็กังไม่จบ

สมัยสาธารณรัฐในครั้งแรกของฝรั่งเศสนี้มีความวุ่นวายมีแต่การมุ่งทำลายศัตรูทางการเมืองและนักการเมืองของประเทศยังขาดประสบการณ์ในการบริหารและการปกครองซ้ำยังต้องเผชิญกับบรรดาประเทศที่ยึดมั่นในระบบกษัตริย์⁴ เมื่อเกิดความวุ่นวายภายในประเทศซึ่ง นโปเลียนขณะนั้นทำการรบกับอังกฤษอยู่ในอียิปต์เริ่มมีชื่อเสียงเพิ่มขึ้นและเริ่มเป็นที่นิยมของประชาชนชาวฝรั่งเศสด้วยผลงานจากการออกสมรภูมिरบและมีกองกำลังทหารอยู่ในมือ จึงได้ตัดสินใจเดินทางกลับมาการเดินทางกลับมาของนโปเลียนนั้นได้รับการต้อนรับจากประชาชนชาวฝรั่งเศสในฐานะวีรบุรุษของประเทศและได้ทำการยึดอำนาจเปลี่ยนรูปแบบการปกครองเรียกระบบที่จัดตั้งขึ้นใหม่ว่า Consulate (ค.ศ.

³ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2522), หน้า ก.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า ข.

⁵ อธยา โกมลกาญจน, ประวัติศาสตร์การทูตยุโรป ค.ศ.1815 ถึงปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2535), หน้า 12.

๑๗๕๕-๑๘๐๔)⁵ โดยที่ตัวนโปเลียนนั้นดำรงตำแหน่งเป็นกงสุลที่ ๑ มีอำนาจปกครองส่วนกลางทั้งหมด อีกสองปีต่อมาก็ประกาศตนเป็นกงสุลตลอดชีวิต

ภายหลังจากนั้นอีกสองปีต่อมา นโปเลียนก็ได้ทำการสถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดินโปเลียนในเดือนธันวาคมค.ศ. ๑๘๐๔ นโปเลียนได้พัฒนาประเทศปรับปรุงกิจการภายใน ทำประมวลกฎหมายของประเทศที่เน้นถึงความเสมอภาคและความยุติธรรมกล่าวกันว่าประมวลกฎหมายของนโปเลียนเป็นงานชิ้นที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตของเขาทีเดียว⁶

ประกาศให้ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเป็นศาสนาประจำชาติและได้ทำการขยายอาณาเขตของประเทศฝรั่งเศสไปอย่างกว้างขวางสามารถที่จะผนวกดินแดนใกล้เคียงทำให้จักรวรรดิฝรั่งเศสเป็นจักรวรรดิที่มีขนาดใหญ่โตที่สุดยกเว้นจักรวรรดิรัสเซีย⁷ นโปเลียนมีอำนาจสูงสุดเหนือยุโรปในปี ค.ศ.๑๘๑๒ การก้าวขึ้นมามีอำนาจของนโปเลียนและการยึดดินแดนต่างๆเข้ามารวมในจักรวรรดิก็ทำให้ประเทศต่างๆในยุโรปอย่าง อังกฤษ รัสเซีย ปรัสเซีย และออสเตรียต่างหวาดกลัวและพยายามรวมกลุ่มเป็นพันธมิตรกันเพื่อล้มล้างอำนาจของนโปเลียนในยุโรปลงเพื่อสร้างดุลแห่งอำนาจให้เกิดขึ้นในยุโรปอีกครั้ง

สาเหตุการหมดอำนาจของนโปเลียน

จักรพรรดินโปเลียนที่สามารถกุมอำนาจของยุโรปควบคุมดินแดนของทวีปยุโรปกว่าครึ่งทวีปนั้นในที่สุดก็เริ่มเสื่อมอำนาจลงสาเหตุที่นโปเลียนเสื่อมอำนาจนั้นมีหลายสาเหตุด้วยกันกล่าวได้ดังนี้

ชาวฝรั่งเศสเกิดความเบื่อหน่ายสงคราม หลังจากปฏิวัติล้มล้างระบบการปกครองแบบเก่าตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๘๒ เป็นต้นมาฝรั่งเศสต้องทำสงครามกับบรรดาประเทศเพื่อนบ้านเพราะทั้งออสเตรีย

⁶ ประเสริฐ เรื่องสกุล, ยุโรปสมัยใหม่ (กรุงเทพมหานคร: วังบูรพา, 2522), หน้า 48.

⁷ ทวีศักดิ์ ส้อมลิ้ม, เรื่องเดียวกัน, หน้า ข.

และปรัสเซียประกาศเป็นศัตรูกับพวกปฏิวัติในฝรั่งเศสเพราะทั้งสองประเทศที่พยายามจะนำเอาระบบการปกครองแบบเก่ากลับมาปกครองฝรั่งเศสอีกครั้งนอกจากนี้สถานการณ์ของประเทศฝรั่งเศสยิ่งเลวร้ายลงอีกเมื่อเกิดการสำเร็จโทษพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ ทำให้ประเทศอังกฤษที่เคยคิดให้การสนับสนุนการปฏิวัติเปลี่ยนความคิดเห็นมาร่วมมือกับประเทศต่างๆทำสงครามกับฝรั่งเศส และเป็นประเทศที่จะเป็นอริกับฝรั่งเศสยาวนานที่สุดอีกด้วย⁸

แม้ว่ากองทัพของนโปเลียนจะเป็นมหาอำนาจทางบก สเปน อิตาลี รัฐเยอรมันรวมไปถึงโปแลนด์ต่างอยู่ภายใต้อำนาจของจักรวรรดิฝรั่งเศสแต่มหาอำนาจทางทะเลก็ยังเป็นของอังกฤษไม่เปลี่ยนแปลงแต่การที่นโปเลียนสามารถควบคุมภาคพื้นทวีปยุโรปไว้ในมือได้นั้นเหมือนทำให้พระองค์หลงระเหิดในอำนาจต้องการที่จะควบคุมยุโรปทั้งหมด โดยไม่ได้มองว่าประชาชนชาวฝรั่งเศสต้องเผชิญกับภาวะสงครามมายาวนานและเริ่มเกิดความเบื่อหน่าย⁹ นอกจากนี้ประชาชนชาวฝรั่งเศสยังมองว่า นโปเลียนทำสงครามเพื่อความยิ่งใหญ่ของราชวงศ์โปนาปาร์ตมากกว่าทำสงครามเพื่อจักรวรรดิฝรั่งเศสจะเห็นได้จากการที่นโปเลียนทำการแต่งตั้งพี่ชายและน้องชายของตนเองไปดำรงตำแหน่งกษัตริย์ของประเทศราช เช่นการแต่งตั้งโจเซฟพี่ชายของตนไปเป็นกษัตริย์ของประเทศสเปนจนทำให้ประชาชนชาวฝรั่งเศสเริ่มไม่เห็นด้วยกับการทำสงครามของนโปเลียน และเมื่อ นโปเลียนได้ทำสงครามกับรัสเซียและพ่ายแพ้กลับมาในปี ค.ศ. ๑๘๑๓ ต้องถอยทัพกลับมาพร้อมกับทหารเพียง ๒๐,๐๐๐ คน จากจำนวน ๖๑๐,๐๐๐ คน จนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้อำนาจของ นโป

⁸ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

¹⁰ ศฤงคาร พันธุ์พงศ์, ประวัติศาสตร์สเปนยุคใหม่ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2537), หน้า 167.

เลียนต้องหมดไป จะเห็นได้ว่านับแต่สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศสจนมาถึงในสมัยของนโปเลียนนั้นชาวฝรั่งเศสต้องเผชิญกับภาวะสงครามยาวนานกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นเวลานานถึง ๒๑ ปี¹⁰

ระบบภาคพื้นทวีป (Continental System) นโปเลียนยกเลิกความคิดที่จะรบกับอังกฤษ หลังจากทีกองเรือผสมของฝรั่งเศสกับสเปนต้องพ่ายแพ้แก่กองทัพเรือของอังกฤษในสมรภูมิตที่ ทรา ฟินก้าในวันที่ ๒๑ ตุลาคม ค.ศ. ๑๘๐๕ หลังจากการรบครั้งนั้นทำให้อังกฤษกลายเป็นจ้าวทะเลแต่เพียงผู้เดียว นโปเลียนจึงหันมาใช้วิธีการตัดกำลังทางเศรษฐกิจ ซึ่งนโปเลียนมองว่าการที่อังกฤษสามารถยึดหยัดต่อกรกับฝรั่งเศสได้ถึงขนาดนี้เพราะอังกฤษร่ำรวยจากการค้าเพราะประเทศอังกฤษสามารถทำการปฏิวัติอุตสาหกรรมได้ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๖๐ มาแล้วสามารถผลิตสินค้า

ชนิดต่างๆ ได้มากกว่าประเทศอื่นๆ ในยุโรปทำให้สินค้าของอังกฤษเป็นที่ต้องการต่อตลาดในยุโรปเป็นอย่างมากเพื่อต้องการตัดกำลังอังกฤษทางด้านการค้าที่เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงประเทศที่มีสภาพเป็นเกาะอย่างอังกฤษ ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๐๖ นโปเลียนได้ประกาศกฤษฎีกาแห่งเบอร์ลิน (Berlin Decree) โดยมีเนื้อหาใจความว่าห้ามไม่ให้สินค้าของประเทศอังกฤษเข้ามาขายยังฝรั่งเศส¹¹ ทั้งยังรวมไปถึงดินแดนที่อยู่ภายใต้การควบคุมและประเทศที่เป็นพันธมิตรของฝรั่งเศสเมื่องท่าของฝรั่งเศสและพันธมิตรจะรับสินค้าของประเทศอังกฤษไม่ได้ประเทศที่เข้าร่วมในระบบภาคพื้นทวีปที่สำคัญๆ ได้แก่ ออสเตรีย ปรัสเซีย และรัสเซียนอกจากนี้ นโปเลียนยังได้ทำการชักชวนประเทศที่วางตัวเป็นกลางอย่างประเทศ เดนมาร์ก และ โปรตุเกสเข้าร่วมในระบบด้วยเช่นกัน การประกาศใช้กฤษฎีกาแห่งเบอร์ลินนี้ได้รับการตอบโต้จากอังกฤษอย่างรุนแรง อังกฤษส่งกองเรือเข้าโจมตีกรุง

¹¹ ประเสริฐ เรื่องสกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 55.

โคเปนเฮเกนและออกจับเรือสินค้าของเดนมาร์กจนทำให้ประเทศเดนมาร์กตัดสินใจเข้าร่วมกับฝ่ายนโปเลียน¹²

นอกจากนี้อังกฤษยังได้ห้ามประเทศที่เป็นกลางทำการค้าขายกับบรรดาเมืองท่าที่ไม่ติดต่อกับอังกฤษอีกด้วย ระบบนี้สร้างความเสียหายให้กับ อังกฤษเป็นอย่างยิ่งอังกฤษขาดแคลนเครื่องบริโภคราคาข้าวสาลีดิบตัวสูงขึ้นแต่ระบบภาคพื้นทวีปนี้กลับเป็นเสมือนดาบสองคมที่ทิ่มแทงจักรวรรดิฝรั่งเศสและบรรดาประเทศพันธมิตรเองด้วยเช่นกัน ทวีปยุโรปบางส่วนขาดแคลนผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรมที่มีแต่โรงงานอังกฤษที่จะผลิตได้และยังขาดผลผลิตจากประเทศอาณานิคม เช่น ยาเส้น กาแฟ น้ำตาล¹³

จะเห็นได้ว่าประเทศต่างๆในยุโรปมีจำเป็นที่จะต้องทำการค้ากับอังกฤษอยู่ ดังนั้นการที่นโปเลียนได้นำเอาระบบภาคพื้นทวีปมาใช้จึงกลายเป็นการสร้างความเป็นป่วนทางการค้าให้กับทวีปยุโรปเป็นอย่างมากไม่เว้นแม้แต่ฝรั่งเศสเองสินค้าของประเทศอังกฤษยังคงไหลเข้าสู่ยุโรปผ่านทางประเทศโปรตุเกสที่วางตัวเป็นกลางและทางรัสเซียที่ได้รับผลกระทบจากระบบภาคพื้นทวีปอย่างหนักจนในที่สุดรัสเซียได้ประกาศออกจากการเข้าร่วมในระบบภาคพื้นทวีปอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ.๑๘๑๑¹⁴ และเริ่มเอาใจออกห่างฝรั่งเศส และกลายเป็นความขัดแย้งในที่สุด

ส่วนทางนโปเลียนเองก็ต้องยอมอ่อนข้อโดยมีการผ่อนผัน โดยการไม่ห้ามสินค้าของ อังกฤษอีกเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๑๐ ทหารของฝรั่งเศสบุกเข้าประเทศรัสเซียโดยได้สวมเสื้อคลุมและรองเท้าบูตที่ผลิตในประเทศอังกฤษ¹⁵

¹² ศฤงคาร พันธุพงศ์, เรื่องเดียวกัน, 2544, หน้า 47.

¹³ ประเสริฐ เรื่องสกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 55.

¹⁴ ศฤงคาร พันธุพงศ์, เรื่องเดียวกัน, 2544, หน้า 50.

¹⁵ ประเสริฐ เรื่องสกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 55.

ความพ่ายแพ้สงครามต่อประเทศรัสเซียใน ค.ศ. ๑๙๑๒ ฝรั่งเศสกับรัสเซียนั้นเป็นพันธมิตรกันจากการลงนามในสนธิสัญญาสงบศึกทิลลีทในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๑๗ โดยมีผลที่ตามมาจากการลงนามที่สำคัญดังต่อไปนี้

“จักรพรรดิ นโปเลียนและพระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ ๑ ต่างทรงยอมรับในสภาพของกันและกันว่า จักรพรรดินโปเลียนทรงเป็นจักรพรรดิแห่งภาคตะวันตกส่วนพระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ ๑ ทรงเป็นจักรพรรดิแห่งภาคตะวันออกนโปเลียนจะให้การสนับสนุนนโยบายของรัสเซียที่มีต่อ ตุรกี เปอร์เซีย อัฟกานิสถานและอินเดียฝรั่งเศสและรัสเซียได้ร่วมทำสัญญาเป็นพันธมิตรร่วมกันต่อต้านอังกฤษเป็นเวลา ๕ ปี”¹⁶

แต่ความสัมพันธ์ของฝรั่งเศสกับรัสเซียกลับแย่งลงเรื่อยๆหลังจากที่นโปเลียนได้ทำการขยายดินแดนของ แกรนด์ดัชชี แห่ง วอร์ซอ ออกไปทำให้พระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ ๑ เกรงว่าฝรั่งเศสจะขยายอำนาจเข้าไปในรัสเซียนอกจากนี้รัสเซียยังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจจากระบบภาคพื้นทวีปและขอถอนตัวออกไปทางฝรั่งเศสเองก็ไม่พอใจที่รัสเซียประกาศถอนตัวเช่นกัน นอกจากนี้ นโปเลียนยังไม่พอใจพระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ ๑ ที่ทรงปฏิเสธการทาบตามขอพระขนิษฐาของพระเจ้าซาร์อเล็กซานเดอร์ที่ ๑ มาเป็นพระชายาถึงสองครั้งสองครา

นโปเลียนได้ทำการประกาศสงครามกับรัสเซียในวันที่ ๒๒ มิถุนายน ค.ศ. ๑๘๑๒ โดยการรวบรวมทหารจากดินแดนเยอรมนีและโปแลนด์เป็นจำนวนพลถึง ๖๑๐,๐๐๐ การรบในครั้งนี้สร้างความเสียหายให้กับกองทัพของนโปเลียนเป็นอย่างมากเพราะกองทัพของรัสเซียทำการรบด้วยการไม่ยอมปะทะเพียงแต่ถอยหนีและทำการเผาเสบียงสัมภาระทุกอย่าง¹⁷ เพื่อไม่ให้กองทัพของนโปเลียนได้

¹⁶ ศฤงคาร พันธพงศ์, เรื่องเดียวกัน, 2544, หน้า 46.

¹⁷ อธิยา โกมลกาญจน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

นำไปใช้ประโยชน์ทำให้กองทัพขนาดใหญ่ของนโปเลียนเริ่มขาดแคลนเสบียงอาหารและที่พักและทหารยังขาดความฮึกเหิมในการรบลง

แม้ว่ากองทัพของนโปเลียนจะสามารถยกทัพเข้ายึดมอสโกได้แต่ก็ได้เพียงแต่เมืองร้างที่โดนเผาโดยน้ำมือของทหารรัสเซียกองทัพของนโปเลียนไม่สามารถเอาชนะรัสเซียอย่างเด็ดขาดได้ซ้ำยังต้องเผชิญกับการขาดแคลนเสบียงอาหารที่พอกและสภาพอากาศที่เลวร้าย จนในที่สุดต้องตัดสินใจอพยพกลับฝรั่งเศสด้วยความลำบากจากหิมะการลอบโจมตีของทหารรัสเซียและความหิวโหยจากทหารจำนวน ๖๑๐,๐๐๐ เหลือกลับมาเพียง ๒๐,๐๐๐ นายเท่านั้น¹⁸ การพ่ายแพ้ต่อรัสเซียครั้งนี้กลายเป็นโอกาสที่หาไม่ได้ของบรรดาประเทศอื่นๆ ในยุโรปที่ต้องการกำจัดอำนาจนโปเลียนออกจากยุโรปซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มประเทศหน้าเดิมๆ คือ อังกฤษ รัสเซีย ออสเตรีย ปรุสเซียเรียกการรวมตัวกันเป็นพันธมิตรครั้งนี้ว่า The Fourth Coalition

เหตุการณ์ร้อยวัน

ภายหลังจากการพ่ายแพ้ต่อกองทัพพันธมิตรนโปเลียนได้ถูกบังคับให้สละบัลลังก์ลูกเนรเทศไปอยู่ที่เกาะเอลบา (Elba) ซึ่งต่อมานโปเลียนได้ช่วงที่บรรดาประเทศพันธมิตรกำลังวุ่นวายอยู่กับการเจรจาต่อรองเงื่อนไขต่างๆ ลักลอบหลบหนีออกมาจากเกาะเอลบาคลับมายังประเทศฝรั่งเศสได้เป็นผลสำเร็จเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ค.ศ. ๑๘๑๕ การลักลอบหลบหนีกลับมาฝรั่งเศสของนโปเลียนนั้นได้รับการต้อนรับจากประชาชนฝรั่งเศสเป็นอย่างดี เพราะประชาชนฝรั่งเศสโดยส่วนใหญ่แล้วยังคงชื่นชอบและนิยมแนวความคิดของพวกเขาปฏิบัติอยู่ซึ่งการเดินทางกลับมาฝรั่งเศสของนโปเลียนนี้ทำให้พระเจ้า

¹⁸ ศตถการ พันธพงศ์, เรื่องเดียวกัน, 2544, หน้า 51.

หลุยส์ที่ ๑๘ ซึ่งถูกบรรดาประเทศพันธมิตรแต่งตั้งขึ้นมาเป็นกษัตริย์ ฝรั่งเศสนั้นต้องเสด็จหนีไปยังเมือง กอนด์ (Gand) ซึ่งอยู่ในประเทศเบลเยียม¹⁹

หลังจากที่นโปเลียนกลับมาฝรั่งเศส นโปเลียนก็ได้ทำการจัดตั้งกองทัพของตนขึ้นมาใหม่เพื่อหวังที่จะใช้ทำสงครามกับบรรดาประเทศพันธมิตร กองทัพนโปเลียนได้เดินทัพเข้าประเทศเบลเยียมเพื่อทำสงครามกับกองทัพปรัสเซียและอังกฤษ โดยมียุทธศาสตร์คือการโจมตีแบบสายฟ้าแลบไม่ให้กองทัพของปรัสเซียและอังกฤษสามารถรวมตัวกันติดกองทัพของฝรั่งเศสภายใต้การนำของนโปเลียนได้เข้าโจมตีกองทัพของอังกฤษที่บริเวณหมู่บ้านวอเตอร์ลู (Waterloo) ในประเทศเบลเยียม โดยหวังว่าจะสามารถเอาชนะกองทัพของอังกฤษให้ได้ก่อนที่กองทัพปรัสเซียจะยกมาหนุน แต่แผนการดังกล่าวของนโปเลียนต้องประสบกับความล้มเหลวทั้งนี้เพราะกองทัพของปรัสเซียได้เดินทัพมาถึงสมรภูมิ ก่อนที่กองทัพฝรั่งเศสจะสามารถเอาชนะกองทัพอังกฤษได้เมื่อกองทัพของอังกฤษและปรัสเซียซึ่งรวมแล้วมีจำนวนพลเหนือกว่ากองทัพฝรั่งเศสของนโปเลียนมาก ได้รวมตัวกันติดแล้วนั้นสามารถทำการตีโต้กองทัพฝรั่งเศสและพลิกสถานการณ์กลับมาเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะในท้ายที่สุด

หลังจากการพ่ายแพ้สงครามที่สมรภูมิวอเตอร์ลู นโปเลียนก็ได้ถูกกองเรือของอังกฤษจับตัวได้ ในขณะที่กำลังนั่งเรือหลบหนีไปยังอเมริกาคราวนั้น นโปเลียนถูกเนรเทศส่งไปอยู่ที่เกาะเซนต์เฮเลนา (St. Helena) ในมหาสมุทรแอตแลนติกบทเรียนจากการที่นโปเลียนหลบหนีกลับไปฝรั่งเศสคราวก่อนทำให้ นโปเลียนโดนควบคุมอย่างแน่นหนาน นโปเลียนจบชีวิตอันโหดโผนของตนเองลงที่เกาะเซนต์เฮเลนาแห่งนี้ในปี ค.ศ. ๑๘๒๑ การหมดสิ้นอำนาจวาสนาของนโปเลียนนั้นได้ทำให้ทวีปยุโรปได้รับผลกระทบมากมายกล่าวคือ

ผลที่ตามมาจากการหมดอำนาจของนโปเลียน

¹⁹ เอ็ม ฌาฆาม, 2532, หน้า 130, (อ้างถึงใน ศฤงคาร พันธพงศ์ ประวัติศาสตร์ยุโรป 2, หน้า 55-56).

การก้าวขึ้นมาใช้อำนาจของนโปเลียนได้สร้างผลกระทบให้ยุโรปมากพอสมควร สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนก็คือการเกิดความรู้สึกชาตินิยมและเสรีนิยมในยุโรปอันเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายต่างๆ นโปเลียนนั่นเอง

ชาตินิยม (Nationalism) คือความสำนึกในทางจงรักภักดีต่อหมู่ชน ที่ถือว่าเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมเดียวกัน ใช้ภาษาเดียวกันนับถือศาสนาเดียวกันและมีขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกันนำไปสู่ความรู้สึกหวงแหนและจะร่วมมือกันปกป้องรักษาหากมีชาติอื่นมารุกรานหรือทำลาย²⁰

เสรีนิยม (Liberalism) คือความต้องการความเป็นอิสระเสรีของมนุษย์หรือความต้องการที่จะทำอะไรๆ ได้ตามความสมควรโดยปราศจากการควบคุมที่เข้มงวดเกินไป เสรีภาพขั้นพื้นฐานได้แก่ เสรีภาพที่จะมีชีวิตอย่างอิสระเสรีภาพในการมีทรัพย์สินปราศจากการกดขี่ เสรีภาพขั้นสูงคือ เสรีภาพในทางการเมืองหรือการมีส่วนร่วมในการปกครอง²¹ เสรีนิยมและชาตินิยมนั้นเกิดขึ้นมานานแล้วตั้งแต่สมัยกรีกและโรมันแต่พอถึงยุคกลางก็จางหายไปความรู้สึกสองอย่างนี้ได้เริ่มกลับมาอีกครั้งในปลายสมัยยุคกลางและในสมัยของการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ความรู้สึกเหล่านี้จะเห็นได้เด่นชัดในหมู่ชนชาติเยอรมันและอิตาลี

การกระทำของนโปเลียนที่ก่อให้เกิดความรู้สึกชาตินิยม การที่นโปเลียนได้ขยายอำนาจของตนไปยังดินแดนต่างๆ ของทวีปยุโรปได้ทำให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมขึ้น²² ซึ่งในแต่ละดินแดนได้ส่งผลที่แตกต่างกันออกไปมีทั้งต่อต้านอย่างรุนแรงจนเกิดเป็นสงครามและขึ้นชมต่อการกระทำของนโปเลียนก็มีเช่นกัน

²⁰ ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

²² วิเศษ วิเชียร, ยุโรปคริสต์ศตวรรษที่ 19-20 (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน, 2522), หน้า 128.

ในโปแลนด์ ความรู้สึกชาตินิยมในโปแลนด์เป็นไปในทางชื่นชมก่อนโปเลียนโปแลนด์นั้น ก่อนนโปเลียนจะขึ้นมาอำนาจได้ถูก รัสเซีย ออสเตรีย และปรัสเซียแบ่งแยกแต่ต่อมาเมื่อ นโปเลียนได้ทำสัญญาสงบศึกทิลลิททำให้รัสเซียที่เป็นเจ้าของดินแดนส่วนใหญ่ของประเทศโปแลนด์ได้ยอมสละสิทธิเหนือประเทศโปแลนด์ให้แก่ นโปเลียนๆ ได้รวบรวมประเทศโปแลนด์ขึ้นมาใหม่แล้วสถาปนาเป็น แกรนด์ดัชชี แห่ง วอร์ซอ²³ โดยอยู่ภายใต้การปกครองของนโปเลียนเองการที่นโปเลียนรวบรวมจัดตั้งประเทศโปแลนด์ในนามแกรนด์ดัชชี แห่ง วอร์ซอ หลังจากที่ถูกรแบ่งแยกมานานทำให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมขึ้นในโปแลนด์ความรู้สึกชาตินิยมนี้กลายเป็นเชื้อนำไปสู่การปฏิวัติโปแลนด์ใน ค.ศ. ๑๘๓๐

ในแหลมอิตาลี ความรู้สึกโดยทั่วไปของคนในชาติอิตาลีนับตั้งแต่ยุโรปเข้าสู่ยุคของนโปเลียน เรื่องอำนาจชาวอิตาลีก็เกิดความสำนึกทางเชื้อชาติของตนมากกว่าทุกครั้งที่ผ่านมาชาวอิตาลีพยายามรำลึกไปถึงอดีตอันยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิโรมันและสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ²⁴ อิตาลีเองเกิดความรู้สึกชื่นชมต่อการปกครองของนโปเลียนเช่นเดียวกับโปแลนด์หลังจากจักรวรรดิโรมันล่มสลายโดยน้ำมือของพวกเขา อารยชนชาวเยอรมัน ใน ค.ศ. ๔๗๖ อิตาลีได้แยกออกเป็นรัฐต่างๆแต่เมื่อ นโปเลียนได้ขยายอำนาจไปยังดินแดนต่างๆและก็รวมถึงอิตาลีด้วยนโปเลียนได้รวบรวมดินแดนอิตาลีอันแตกแยกเข้าด้วยกันจนเหลือเพียงสามส่วนเท่านั้น คือดินแดนตะวันตกเฉียงเหนือตั้งแต่กรุงโรมขึ้นไปจนถึงชาวออสเตรีย นโปเลียนได้นำไปรวมกับจักรวรรดิฝรั่งเศส ดินแดนตะวันออกเฉียงเหนือตั้งแต่รัฐสันตะปาปา

²³ ทวีศักดิ์ ส้อมลิ้ม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

²⁴ วิเศษ วิเชียร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.

²⁵ ทวีศักดิ์ ส้อมลิ้ม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

ลอมบาร์ดีและเวเนเชียรวมกันเป็นอาณาจักรอิตาลี (Kingdom of Italy) ส่วนทางภาคใต้ก็จัดตั้งอาณาจักรเนเป็ลส์ (Kingdom of Naples)²⁵

การที่นโปเลียนได้รวบรวมอิตาลีส่งผลที่ดีต่ออิตาลีเป็นอย่างมาก เพราะทำให้อิตาลีรวมตัวอยู่ภายใต้การปกครองอันเดียวกันใช้กฎหมายเดียวกันทั้งหมดเป็นแรงกระตุ้นให้ชาวอิตาลีต้องการรวมชาติ²⁶

ภายในสเปน สเปนในสมัยที่นโปเลียนเรืองอำนาจนั้นมีสถานภาพเป็นประเทศราชของฝรั่งเศส นโปเลียนได้ทำการแต่งตั้งโจเซฟพี่ชายของตนเป็นกษัตริย์แห่งสเปนในเดือนมิถุนายน

ค.ศ. ๑๘๐๘ การที่นโปเลียนทำเช่นนี้ได้สร้างความรู้สึกชาตินิยมขึ้นในสเปนอย่างแรงกล้า ชาวสเปนกว่า ๑๒ ล้านคนได้ร่วมมือกันทำสงครามต่อต้านฝรั่งเศส ชาวสเปนส่วนใหญ่ปฏิเสธที่จะยอมรับกษัตริย์ที่เป็นต่างชาติมาทำการปกครองโดยการจัดตั้งของนโปเลียนประชาชนสเปนทั้งประเทศได้ทำการประกาศสงครามกับฝรั่งเศส (War of Independence ๑๘๐๘- ๑๘๑๔) โดย

การใช้วิธีการแบบกองโจร²⁷ การต่อสู้ครั้งนี้ประชาชนได้ต่อสู้แต่เพียงลำพังเพราะรัฐบาลของประเทศสเปนได้ประกาศยอมจำนนต่อศัตรูอย่างประเทศฝรั่งเศสนอกจากนี้ นโปเลียนที่พยายามจะปฏิรูปสังคมของสเปนให้เกิดความเสมอภาคโดยการยกเลิกศาลพิเศษทางศาสนาซึ่งมีหน้าที่ตัดสินคดีเกี่ยวกับศาสนาที่มีการปฏิบัติตนที่ค่อนข้างไร้ศีลธรรมเช่นการปรักปรำหรือทรมานผู้ต้องสงสัยการยึดทรัพย์สินจากผู้ต้องหามาให้แก่ตัวศาลหรือกษัตริย์²⁸ จากเหตุผลดังกล่าวทำให้นโปเลียนที่เน้นถึงสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ได้ยกเลิกศาลศาสนาลง แต่กลับกลายเป็นว่าได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากประชาชนสเปนที่

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

²⁷ ศฤงคาร พันธพงศ์, เรื่องเดียวกัน, 2537, หน้า 197.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

เครื่องในศาสนาการกระทำของนโปเลียนดังกล่าวนี้ได้กระตุ้นความรู้สึกราชาชาตินิยมให้เกิดอย่างรุนแรงชาวสเปนได้ร่วมมือกันฟื้นฟูอำนาจของศาสนจักรและราชวงศ์บูร์บองให้กลับมาปกครองสเปนอีกครั้ง²⁹

ในดินแดนเยอรมัน ความรู้สึกราชาชาตินิยมของคนเยอรมันเกิดจากการเป็นดินแดนอีกดินแดนหนึ่งที่อยู่ภายใต้การปกครองของ นโปเลียนปกครองเยอรมนีโดยการยุบจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ (Holy Roman Empire) และลดจำนวนรัฐในดินแดนเยอรมันลงจากที่มีกว่า ๓๐๐ รัฐให้ลดลงเหลือไม่ถึง ๑๐๐ รัฐ เรียกว่า สมาพันธรัฐแม่น้ำไรน์ (Confederation of the Rhine) มีฐานะเป็นประเทศราชของฝรั่งเศสและการยกเลิก จักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์นี้ถือเป็นการขจัดอิทธิพลของออสเตรียออกจากดินแดนเยอรมันไปด้วย³⁰

นอกจากนี้การที่ปรัสเซียซึ่งเป็นรัฐเยอรมันที่ใหญ่ที่สุดรองจากออสเตรียได้พ่ายแพ้ต่อกองทัพของนโปเลียนอย่างย่อยยับในสมรภูมิตีเจนาและออยสตาตท์ใน ค.ศ. ๑๘๐๖ หลังจากเริ่มสงครามได้เพียงหนึ่งสัปดาห์การพ่ายแพ้ในครั้งนี้ทำให้ปรัสเซียตกอยู่ภายใต้การยึดครองของฝรั่งเศส³¹ การพ่ายแพ้อย่างหมดรูปของปรัสเซียที่มีต่อฝรั่งเศสทำให้เกิดการตื่นตัวความรู้สึกราชาชาตินิยมก่อตัวขึ้นทั่วปรัสเซียเพื่อต่อต้านฝรั่งเศสปรัสเซียที่มีความกล้าหลังภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชที่มีการแบ่งชั้นวรรณะและระบบทาสกรรมกรได้ถูกยกเลิกใน ค.ศ. ๑๘๐๗ มีการปรับปรุงกองทัพที่กล้าหาญให้มีความทันสมัยจัดระเบียบการศึกษาให้มีความทันสมัยมหาวิทยาลัยเบอร์ลินกลายเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมชาติเยอรมัน³² แม้ว่าความรู้สึกราชาชาตินิยมจะมีมาก่อนหน้านี้นานแล้วก็ตามแต่จะเห็นได้ว่าการดำเนินนโยบายด้านต่างๆของนโปเลียนเปรียบเสมือนการเร่งเร้าให้เกิดความรู้สึกราชาชาตินิยมนั้นรุนแรงและเป็นรูปธรรมขึ้นทั่วยุโรปโดยที่บางดินแดนก็ชื่นชมแต่บางดินแดนก็ทำการต่อต้านจนกลายเป็นสงคราม

²⁹ ศฤงคาร พันธุ์พงศ์, เรื่องเดียวกัน, 2544, หน้า 58.

³⁰ ประเสริฐ เรื่องสกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 52.

³¹ ศฤงคาร พันธุ์พงศ์, เรื่องเดียวกัน, 2537, หน้า 45.

³² ประเสริฐ เรื่องสกุล, ยุโรปสมัยใหม่, หน้า 56.

นอกจากความรู้ศึกษาดินิยมที่ได้กล่าวไปแล้วการปกครองของนโปเลียนได้สร้างความรู้สึกอีกอย่างหนึ่งให้เกิดแก่ยุโรป นั่นก็คือความรู้สึกเสรีนิยม

นโปเลียนได้รับสมญานามว่า “บุตรแห่งการปฏิวัติ” (The Son of Revolution) ซึ่งมีความหมายว่านโปเลียนเป็นผู้รับมรดกตกทอดของคณะปฏิวัติไปปฏิบัติต่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคืออุดมการณ์ของการปฏิวัติฝรั่งเศสในเรื่องความเสมอภาค ฉะนั้นทุกดินแดนที่อยู่ภายใต้การปกครองของนโปเลียนจึงมีโอกาสรับเอาหลักการนี้ไปปฏิบัติในดินแดนของตน³³ นโปเลียนได้ล้มเลิกระบบศักดินาสวามิภักดิ์หรือระบบทาสิตที่คิดซึ่งเป็นระบบเก่าแก่ที่ใช้กันมาตั้งแต่ยุคกลางลงทำให้ชนชั้นกลางในยุโรปมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น การสร้างประมวลกฎหมายของนโปเลียน (The code of Napoleon) ซึ่งเป็นงานที่ได้รับการยกย่องเป็นอีกสาเหตุหนึ่ง ที่ช่วยสร้างความรู้สึกเสรีภาพให้เกิดแก่ยุโรป

โดยมีสาระสำคัญคือ เน้นถึงความเสมอภาคของประชาชนตามกฎหมาย รัฐให้ความคุ้มครองทรัพย์สินของประชาชน ยอมรับในเรื่องของการแต่งงานและการหย่าร้างว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย การตัดสินใจของศาลต้องมีการตั้งคณะลูกขุน กฎหมายที่นโปเลียนสร้างขึ้นมานี้แสดงถึงการปกป้องประชาชนจากภัยที่จะได้รับมากกว่าที่จะให้ประชาชนปกป้องตนเอง³⁴

กล่าวกันว่าประมวลกฎหมายของนโปเลียนเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตทางการเมืองของนโปเลียนและเป็นบุญคุณสูงสุดแก่ชนรุ่นหลัง³⁵ นอกจากนี้นโปเลียนได้เข้ามาทำการปฏิรูปศาสนาในยุโรปทำการยกเลิกศาสนา สร้างขันติธรรมทางศาสนา (Religious Toleration) ให้กลายเป็นกฎหมาย แม้นโปเลียนจะประกาศว่าศาสนาครีสนิกายโรมันคาทอลิกเป็นศาสนาประจำชาติของฝรั่งเศสก็ตาม แต่

³³ วิเศษ วิเชียร, เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

³⁴ ศฤงคาร พันธุ์พงศ์, เรื่องเดียวกัน, 2537, หน้า 39.

³⁴ ประเสริฐ เรื่องสกุล, ยุโรปสมัยใหม่, หน้า 48.

³⁵ ศฤงคาร พันธุ์พงศ์, เรื่องเดียวกัน, 2544, หน้า 57.

ก็ให้มีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาแก่ชนทุกชั้นทุกกลุ่มในฝรั่งเศส³⁶ จะเห็นได้จากที่กล่าวมาทั้งหมด แม้ว่าการที่นโปเลียนมีอำนาจมากจนสามารถควบคุมทวีปยุโรปไว้ในมือจนเป็นสาเหตุให้ยุโรปตกอยู่ในสภาวะสงครามถึง ๒๐ ปีก็ตามแต่สิ่งที่นโปเลียนทิ้งไว้ให้กับยุโรปก็มีมากมายทีเดียวจนอาจกล่าวได้ว่า

การดำเนินการและสถาบันของฝรั่งเศสส่วนมากเกิดจากนโปเลียนและประวัติศาสตร์ของยุโรป จากปี ค.ศ. ๑๗๘๘-๑๘๑๔ เป็นประวัติศาสตร์แห่งโชคชะตาและความทะเยอทะยานของนโปเลียนด้วยเช่นเดียวกัน³⁷

³⁷ ประเสริฐ เรื่องสกุล, ยุโรปสมัยใหม่, หน้า 45.

บรรณานุกรม

ทวิศักดิ์ ล้อมลิ้ม. ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนส โตร์, 2522.

ประเสริฐ เรื่องสกุล. ยุโรปสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: ว่างบูรพา, 2522.

ศฤงคาร พันธุ์พงศ์. ประวัติศาสตร์ยุโรป 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, 2544.

—————. ประวัติศาสตร์สเปนยุคใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2537.

วิเศษ วิเชียร. ยุโรปคริสตวรรษที่ 19-20. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน,
2522.

อชชา โกมลกาญจน. ประวัติศาสตร์การทูตยุโรป ค.ศ. 1815 ถึงปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2535.